RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Andra kammaren. Nr 42.

Tisdagen den 20 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 14 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs herr Vennerströms anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål angående vidtagande av åtgärder för återknytande av ekonomiska och diplomatiska förbindelser med Sovjet ryssland m. m., och blev denna anhållan av kammaren bifallen. *Svar å interpellation.*

Ordet lämnades härefter på begäran till

Hans excellens herr statsministern Branting, som anförde: Herr talman! I anledning av den interpellation, vars framställande kammaren nu medgivit, anhåller jag att omedelbart få lämna kammaren det meddelande, att regeringen ämnar vid slutet sammanträde som är tillämnat till om fredag lämna riksdagens ledamöter ingående upplysningar och bereda tillfälle till överläggning i vissa utrikespolitiska angelägenheter, däribland även rörande spörsmål, som berörts i interpellantens tre första frågor. Självfallet komma också meddelanden i dessa frågor att i mån sådant lämpligen kan ske lämnas till offentligheten.

Interpellantens fjärde fråga ger mig anledning till den erinran, att jag naturligen icke har att yttra mig om innehållet i ett samtal, som ministern för utrikesärendena fört med en tidningsman och som ministern ansett böra äga förtrolig karaktär. Från denna självklara ståndpunkt anser jag undantag icke påkallat, därför att förmånen av förtroliga upplysningars erhållande missbrukats, och utläggningar gjorts, om vilkas otillständighet meningarna torde vara mycket samstämmiga.

Vidare yttrade:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Palmstierna: Under anslutning till statsministerns uttalande ber jag

Svar å interpellation. (Forts.)

att beträffande de former, under vilka uti interpellationen åsyftat samtal förts, få anföra:

Lördagen den 3 dennes anmälde chefen för utrikesdepartementets pressbyrå, legationsrådet Henriksson, till mig, att redaktören för Göteborgs Handelstidnings Stockholmsavdelning begärde ett samtal med utrikesministern i och för personlig information angående vissa punkter uti ett redan före påsk hållet förtroligt samtal beträffande överläggningarna med den Krassinska delegationen under dess vistelse i Stockholm. Uti detta samtal deltog även en tidningsman från Dagens Nyheter, och kan denne bestyrka dess förtroliga karaktär. Samtal av denna art ha enligt gammal praxis inom utrikesdepartementet icke vägrats representanter för tidningarna, när dessa anhållit därom, och även under min ämbetstid har en serie dylika försiggått med tidningsmän — i regel ett par tillsammans — från alla läger — jag inberäknar då häruti herr Fredrik Ström såsom representant för interpellantens meningsriktning. Självklart ha dessa samtal av tidningsmännen uppfattats som förtroliga, men det oaktat har jag städse uttryckligen plägat framhålla, att meddelandena endast lämnades för personlig information och ej hade karaktären av någon intervju.

Det förnyade samtalet med Göteborgs Handelstidnings representant ägde rum enligt samma former som det tidigare, och betonade jag såväl vid samtalets början som vid dess slut, att det endast hade karaktären av personlig information. Icke någon som helst anteckning gjordes under samtalets gång av nämnde tidningsman; ej ett ord fälldes av honom att han avsåg någon intervju.

Min förvåning och harm var fördenskull oförställd, när jag torsdagen den 8 dennes vid $^1/_2$ 8-tiden på kvällen genom förut omnämnde tidningsman från Dagens Nyheter fick kännedom om att en intervju skulle ha erhållits av mig från Göteborgs Handelstidning och med ett innehåll, som jag genast förklarade icke vara uttalanden av mig. Jag ringde till huvudredaktören för G. H. T. och uttryckte min förtrytelse över det skedda, tillkännagivande, att den föregivna intervjun lagt uppgifter och yttranden i min mun, vilka jag icke haft eller kunnat ha.

Jag anbefallde redan samma eftermiddag legationsrådet Henriksson, vilken likaledes var överraskad över tilltaget, att utfärda en bestämd dementi genom Telegrambyrån. Denna löd:

»Med anledning av uppgifter om en intervju med utrikesministern, som förekomma i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och som behandla överläggningarna, vilka ägt rum med ryska handelsdelegationen, meddelar Svenska telegrambyrån, att utrikesministern icke givit någon sådan intervju till någon tidningsman. Han har i enlighet med hävdvunnet bruk till tidningarnas betrodde representanter lämnat en del förtroliga meddelanden också i denna fråga, men i den påstådda intervjun läggas sådana uppgifter och yttranden i hans mun, som han icke heller därvid haft eller kunnat ha.»

Dementin utfärdades sålunda i olikhet med vad man påstått

Svar å interpellation. (Forts.)

innan något som helst angrepp med anledning av G. H. T:s artikel kunnat förekomma. Samma kväll utsändes av G. H. T. själv genom Telegrambyrån en anhållan till tidningspressen att icke återgiva den föregivna, oriktiga intervjun. Denna intogs också, såvitt jag vet, endast av Folkets Dagblad Politiken. Tidningarna ha säkerligen insett, att pågående överläggningar endast kunna störas genom spridande av uttalanden från utrikesministern, vilken denne dels aldrig fällt, dels i den mån de hade samtal, i grund voro fullständigt missvisande. G. H. T. har senare helt naturligt uttalat sitt beklagande av det passerade.

Därmed har jag ansett saken utagerad.

Samtalet rörde sig om fastställande av de varugrupper, angående vilka förhandlingar fördes och möjligheterna av likvid härför samt om det sätt, varpå det var sörjt för en fortsättning av överläggningarna med Krassindelegationen. Att härutöver lämna upplysningar om vad i det förtroliga samtalet förekommit kan icke ifrågakomma. En var, som tar del av det åsyftade »Stockholmsbrevet till Handelstidningen», bör f. ö. kunna inse, att de föregivna uttalandena av utrikesministern äro inströdda bland författarens egna reflexioner och uppgifter på ett sådant sätt, att läsaren är oviss om vad som lägges i utrikesministerns mun, och snart nog måste inse, att de omöjligen kunde ha fällts av mig.

Såsom exempel må anföras en historia om att regeringen med hjälp av radiotelegrafen varit i stånd att avslöja påstådda förehavanden från bolsjevikkretsar i Stockholm. Såvitt jag förstår, är detta tekniskt omöjligt, och uppgifter härom ha naturligen aldrig lämnats. Saken hänför sig förmodligen till det i pressen tidigare omnämnda telegram till herr Krassin och svenske utrikesministern från herr Tsjitsjerin angående ett tillämnat arresterande i Stockholm av Krassindelegationen; något som givetvis måste ha föranletts av informationer, härstammande från utanför Ryssland befintligt ursprung.

Jag vill till slut säga, att en ämbetsman är fullständigt *värnlös* för den händelse en tidningsman såsom i detta fall utan att med ett ord tillkännagiva varken för mig eller legationsrådet Henriksson, att en intervju avsågs, utan att beakta anmaningen att bevara samtalet såsom personlig information, utan att göra någon som helst anteckning under samtalets gång, utan att senare anmäla sin avsikt att göra en publicering, går och sätter ihop och offentliggör ett »brev» till en tidning, vari han inblandar hågkomster från skilda håll och egna reflexioner med icke underställda uttalanden från ämbetsmannen i fråga. Jag upprepar, att mot sådant är man värnlös, och herr Vennerström gör icke den kår han tillhör en tjänst, om han tar dylikt i försvar.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag ber att få uttala min tacksamhet för det svarsmål, som lämnats från regeringsbänken. Att det skulle meddelas vid detta sammanträde har varit för mig obekant. Det hade varit av stort värde, om de upplysnin-

Svar å interpellation. (Forts.)

gar, som hava lämnats vid detta tillfälle dels av statsministern och dels av utrikesministern, kommit något förr.

Jag är visserligen pressman och står på den kårens sida, om vilken herr Palmstierna senast talade, men jag är på samma gång ledamot av riksdagens andra kammare och tillhör vårt parlament och i sådan egenskap är det min plikt, att i mån av min förmåga se till, att man icke i onödan går riksdagen förbi, och att man icke heller från regeringsbänken utsätter sig för sådana tolkningar, eventuellt missuppfattningar av en eller annan handling, som kan vara till skada för hela vårt samhällsliv.

När man går den väg, som herr Palmstierna uppenbarligen gjort, att man lämnar en mängd synnerligen viktiga uppgifter av till och med förtrolig natur till tidningsmän, uppställer sig självklart den frågan: varför böra icke samma uppgifter lämnas i första rummet till den svenska riksdagen, då även från herr Palmstiernas och regeringens sida, på den tid de tillhörde oppositionen, man ständigt förde det talet till torgs, att man skulle åstadkomma bästa möjliga samklang mellan regering och riksdag? Jag är tidningsman, men jag vill verkligen hemställa, om det kan anses vara lämpligt, att på samma gång man icke meddelar riksdagen någonting man lämnar till tidningsmännen icke enbart uppgifter, som få publiceras, utan därjämte sådana, vilkas publicering är av vederbörande minister från början förbjuden. Skall man lämna åt dem mera än man lämnar åt den svenska riksdagen? Skall man stå med dem på mera förtrolig fot än man gör med svenska riksförsamlingen? För min del kan jag som demokrat icke erkänna, att den tankegången är motiverad.

Nu har herr Palmstierna lämnat det efterlängtade svaromålet, som enligt min och mångas tanke borde hava kommit minst en vecka förut. Jag erkänner visserligen, att när uppgifter härrörande från ett förtroligt samtal bringas till offentligheten, kan den uppgiftslämnande parten, om misstolkning föreligger, komma i en synnerligen otrevlig ställning, och det är måhända fallet i detta avseende även med herr Palmstierna som utrikesminister. Men jag tror herr Palmstierna bär skulden själv i synnerligen hög grad. Man bör vara synnerligen försiktig med sådana förtroliga uppgifter, som icke få publiceras enligt den uppgiftslämnande partens egen uppgift. Sedan är herr Palmstierna även själv ansvarig, då han i sin första dementi mycket bestämt uttalade, att någon sådan intervju, som den av herr Siösteen omnämnda, aldrig hållits med friherre Palmstierna. I dagens svaromål har herr Palmstierna erkänt, att det hållits ett samtal, och skillnaden är alltså den, att herr Palmstierna bestrider, att en »intervju» hållits, men erkänner, att ett »samtal» kommit till stånd. Jag tror, att den stora skillnad, som herr Palmstierna vill göra mellan intervju och samtal, i grund och botten väl dock är synnerligen liten. Och jag tror, att herr Palmstiernas form för dementi i detta fall är en sådan, som det finnes synnerligen många exempel på från den gamla diplomatiens sida, exempel, som just icke äro att rekommendera. För övrigt

skulle jag vilja rikta den frågan till friherre Palmstierna, huruvida han hade lämnat andra uppgifter, om han fått veta, att det skulle vara en intervju och icke enbart ett samtal. Skulle herr Palmstierna lämnat andra uppgifter till tidningsmannen — även förtroliga sådana — om han vetat, att det verkligen varit en intervju?

Svar å interpellation. (Forts.)

Sedan är även herr Palmstierna själv skulden i så måtto, att han icke brytt sig om att svara på den nyssnämnde tidningsmannens senaste förklaring. Denne, vilken dock är erkänd för att vara en på samma gång gammal och erfaren samt veterligen hederlig journalist, har förklarat, att han för sin del bestämt vidhåller de lämnade uppgifterna, och har förklarat, att herr Palmstierna lämnat felaktiga uppgifter. När en sådan förklaring föreligger, så är landets utrikesminister med sin ansvariga, utsatta ställning enligt min tanke förpliktad att omedelbart lägga fram på bordet varje papper, som kan finnas till hands. Det gjorde icke herr Palmstierna. Det har dröjt en vecka därmed. Och jag tror, att den man, som icke vill döma i förväg utan väntar med sin dom, tills alla fakta verkligen föreligga, han har rätt att undra och rätt att interpellera och även rätten att befrias från admonition från talmannens sida, då han framställer en interpellation i denna fråga och därvid begagnar klara och rena verba på det föreliggande spörsmålet.

Vidare är jag herr Palmstierna tacksam därför, att han på en punkt har korrigerat de uppgifter, som lämnats av redaktör Siösteen. Det gällde uppgiften om, att den svenska regeringen hade kunnat per radiotelegraf följa telegrammeddelanden från Sverige över Köpenhamn till Moskwa, som avsett att framprovocera vissa åtgärder från ryska sovjetregeringens sida. Jag är herr Palmstierna tacksam för att man på denna punkt fått en fullständig dementi. Hade denna dementi förelegat för en vecka sedan, då den *borde* hava förelegat och då den bort *kunna* föreligga, då man ju dock har ett regeringsorgan, så hade måhända interpellationen varit ogjord eller i varje fall fått en annan form.

Sedan vill jag ytterligare säga det, att nu har ju denna fråga från herr Palmstiernas sida blivit klarerad. Det återstår att få den klarerad från den andra sidan. Den sidan vidhåller sina uppgifter. Och det bör nu för landet vara intressant att från båda sidorna verkligen få papperen klarlagda, så att varje man kan kontrollera, om uppgifterna från tidningsmannens sida äro oriktiga eller huruvida man från den sidan till äventyrs alltjämt skulle vidhålla sina uppgifter, så att man skulle nödgas erhålla ännu en, mer klarläggande dementi rörande innehållet i samtalen från den nu sittande utrikesministerns sida.

Herr Lindman: Herr talman! Med anledning av herr Vennerströms interpellation ha vi från herr statsministern fått det meddelandet, att de tre första frågor, som äro framställda i interpellationen, komma att besvaras vid ett hemligt sammanträde med riksdagens ledamöter, och jag vågar tro, att med det svaret alla äro tillfredsställda. Den fjärde punkten i interpellationen ha givit anledning till ingående i svaromål från regeringsbänken och yttrande från

Svar å interpellation. (Forts.)

interpellanten. Jag skall för min del icke ingå på själva sakfrågan. Jag kan naturligtvis icke ha bildat mig någon uppfattning om, vad som förekommit vid ett samtal, där jag ej varit närvarande, och jag har endast fått vetskap om saken genom vad som förekommit i tidningarna och vid denna debatt.

Herr talman! Jag begärde ordet endast därför, att jag anser, att vi böra sträva efter att alltjämt behålla goda parlamentariska former, även när det gäller våra uttryckssätt. Jag har genomläst den interpellation, som här blivit framställd av herr Vennerström, och funnit dess innehåll i vissa uttryckssätt sådant, att jag anser, att varje ledamot av denna kammare har alldeles direkt och bestämd anledning och rättighet att inlägga sin protest mot, att man i sitt parlamentariska bruk inför sådana uttryckssätt, som där förekomma. Hela vårt parlamentariska liv skall vinna, om vi reagera mot sådant, och om vi säga ifrån, när någonting förekommer, som anses vara stridande mot vad som är hävdvunnen praxis och gammal god sedvänja i riksdagens andra kammare.

Herr Månsson i Hagaström: Herr talman, jag har endast begärt ordet för att uttrycka mitt beklagande och min förvåning över, att över huvud taget en regeringsmedlem låter intervjua sig. Min uppfattning om regeringsmakt och min uppfattning om, vad en regering är skyldig sig själv och är skyldig riksdagen, innebär, att om en regering har ett meddelande att göra landet, åt vilket den vill genast giva en bredare offentlighet, så bör det ske i form av en till telegrambyrån avlåten eller i Posttidningen införd skriftlig kommuniké — punkt och slut! Och intet som helst kuckel med privata personer bör förekomma. Det anser jag att man bör vara skyldig värdigheten hos det ämbete, som de inneha, vilka det åligger att förestå den verkställande makten i landet. Men det är ej endast ur värdighetens synpunkt, det är av rent parlamentariska skäl, som jag håller på detta. Ty detta att springa till tidningsmän, att bevilja tidningsmän samtal, giva dem mer eller mindre hemliga eller öppna vinkar, det är ett sätt att arbeta i konstitutionell anda, ännu förkastligare och farligare, när det sker genom tidningspressen, än genom att arbeta inkonstitutionellt i hovtrapporna. Jag anser det senare vara mindre farligt än det förra. Med ett sådant förfarande kunna icke riksdagen och dess ledamöter och den enskilde mannen i landet veta vad de skola tro.

Herr Engberg: Herr talman! Jag skall ej diskutera konstitutionella former med den siste ärade talaren. Jag vill endast för min del säga honom det, att om man ville följa hans recept, vore det kanske möjligt, om det icke uti denna fråga och kanske också i andra frågor existerade ett organ som heter Folkets Dagblad Politiken. Jag tror, att när den allmänna tidningsdebatten i så grannlaga spörsmål, som dessa utrikespolitiska förbindelser med Ryssland utgöra, har fått ett inslag av det organet, som där söker ingenting annat än att åstad-

komma oreda och åstadkomma förvirring, då kan det sannerligen vara mer än någonsin nödvändigt, att den tradition med kontakt med pressens män, som upprätthållits från utrikesdepartementets sida, också i fortsättningen upprätthålles, för att det skall vara möjligt för vederbörande tidningsredaktörer att här skriva på ett sådant sätt, att de svenska intressena i föreliggande frågor icke skadas. Jag tror därför i rak motsats till den föregående ärade talaren, att när utrikesministern fullföljt denna tradition, han har handlat riktigt och kan på grund *därav* icke bli föremål för anmärkning.

Svar å interpellation. (Forts.)

Av den redogörelse, som lämnats för vad som ägt rum, framgår också, att herr Vennerström sannerligen icke ställde svaret i samma kasus som frågan, när han gav sig in på ett försök att rättfärdiga den interpellation, som han hade framställt. Ty om man läser interpellationen, så finner man, att hans fjärde fråga lyder så: »anser herr statsministern det tillbörligt, att en fungerande utrikesminister icke friar sig från beskyllningar för lämnande av lögnaktiga uppgifter? Och om så icke är fallet, är herr statsministern villig medverka till, att sanningen sådan den är utan omsvep kommer i dagen?» Ja, det var just det där angående lämnande av lögnaktiga uppgifter, som herr Vennerström nu gled förbi, vilket var huvudnumret för herr Vennerströms motivering för interpellationen och i den packe av Folkets Dagblad Politiken, som jag har framför mig, med alla dessa sensationella rubriker om »den storljugande excellensen» o. s. v. Nu blir det i själva verket så, att den enskilde tidningsman, som uppenbart, såsom det framgår av den lämnade redogörelsen, icke kan ha korrekt återgivit vad som ägt rum, tages till det absoluta sanningsvittnet från herr Vennerströms sida gentemot de uppgifter, som lämnats från regeringsbänken. Herr Vennerström säger, att man lämnar en mängd synnerligen viktiga uppgifter till tidningsmän, och varför då icke lämna dem till riksdagen? Ja, efter mitt sätt att se, kan herr Vennerström ej ha fog för denna anmärkning, eftersom här nyss uttryckligen är sagt ifrån att kontakten som vanligt med riksdagen skall hållas, genom att meddelanden skola lämnas vid ett hemligt riksdagssammanträde. Och vidare är, som jag nyss erinrat, nödvändigt, för att icke vålla en pressdiskussion och åstadkomma skada, att också uppgifter undan för undan lämnas tidningspressen. Och det är också vad som skett.

Herr Vennerström säger att man måste vara synnerligen försiktig med förtroliga meddelande. Ja, om man vill sätta det över dörren till Folkets Dagblad Politiken, tror jag, att det skulle ha större effekt än såsom en admonition i andra kammaren.

Nu säger herr Vennerström vidare, att han vill ha papperen på bordet i denna affär. Ja, vad är det för papper, som föreligga i ett privat samtal med en tidningsman, som missbrukar samtalet? Det vill jag fråga herr Vennerström. Den dementi, som utgavs från utrikesdepartementet såsom svar på herr Siösteens intervju, var ju ett direkt uttalande av, att en sådan intervju, som återgivits i handelstidningen, icke förekommit. Och när nu herr Vennerström vänt detta

Svar å interpellation. (Forts.)

till, att i dementien skulle ha sagts, att det icke varit någon intervju alls, så är det bara ett jonglerande med orden. Han hoppar över, att det var uttryckligen angivet »någon *sådan* intervju», d. v. s. sådan den framställts av herr Siösteen. Och nog måtte man få tillmäta det någon betydelse, att Göteborgs Handelstidning sedan bad, att intervjuen icke skulle intagas, och att det var endast Folkets Dagblad Politiken, som uraktlät att följa den anvisningen.

Men innan jag slutar, herr talman, vill jag uttala min förvåning över, att herr Vennerström, ifrån att i interpellationen ha använt rent oanständiga uttryck, nu till och med icke aktar för rov att giva talmannen en admonition för, att han, sin plikt likmätigt, förra gången erinrade honom om det otillständiga i hans uttryckssätt. Jag tror, att man måste inlägga en kraftig gensaga mot detta förfarande.

Herr talman, jag är övertygad om, att jag i det fallet uttalat den allmänna meningen inom det parti, som jag har äran tillhöra.

Herr Edén: Herr talman! Den interpellation, som blivit framställd och nu besvarad, är i åtskilliga avseenden av sådan beskaffenhet, att icke heller jag anser mig kunna underlåta att med ett par ord beröra densamma.

Den har först och främst den egendomligheten, att en god del av interpellationen utgöres av en framställning av den fungerande utrikesministerns förhållande till en tidningsman, vilken framställning utmynnar i sådana yttranden om utrikesministern, som äro parlamentariskt fullkomligt otillåtna. Jag skall endast erinra om, att herr Vennerström icke aktat för rov att uti denna del av interpellationen infläta tvenne gånger orden »falskt tal» och tvenne gånger epitetet »lögnaktig». Den, som i interpellationens form tillåter sig att framslunga sådana ord, han bryter mot de anspråk på parlamentariskt dekorum, som varje parti borde vara angeläget att upprätthålla. Och när herr Vennerström nu behagade beklaga sig över, att han icke undgått en admonition från talmannen med anledning härav, nödgas jag för min del, utan att därmed på minsta sätt rikta någon udd mot talmannen, säga, att det enda jag beklagar, det är, att icke klubban föll under själva interpellationen. Då borde den ha fallit, ty sådana ord få icke förekomma, lika litet i en interpellation som i något annat uttalande i kammaren. Det må vara nog om detta. Jag förmodar, att en alldeles övervägande mening inom kammaren är överens åtminstone om den sidan av denna sak.

I debatten har man sedan kommit in på den ömtåliga frågan om en utrikesministers förhållande till pressen å ena sidan och till riksdagen å den andra. Jag ämnar icke på något sätt gripa utrikesministern i ämbetet genom att förekomma honom i vad han i detta avseende kan ha att säga. Jag vill endast påpeka det självklara faktum, att det bör höra till en modern utrikeslednings angelägna uppgifter att hålla sig i kontakt med pressen, allteftersom nya och viktiga frågor komma upp, och att det kan inträffa och icke sällan inträffar, att utrikesledningen måste snabbare och mera omedelbart sätta

sig i förbindelse med pressen, än det för denna utrikesledning är möjligt att av praktiska skäl framlägga motsvarande meddelanden för riksdagen. Vad som är skälet till, att meddelandet till riksdagen icke kommer förrän i denna vecka, det känner regeringen bäst. Men jag förmodar, att ingen i denna kammare kan vilja instämma med herr Vennerström och herr Fabian Månsson i en sådan vantolkning, att däri skulle ha legat en avsikt att informera pressen men ej riksdagen. Det kan helt enkelt bero på förhållandena — de olika hänsyn i fråga om regeringens och riksdagens arbete i övrigt, som inverka på bestämmandet av den dag, då det blir möjligt att hålla det hemliga sammanträdet och lämna den utförliga och över många områden sig sträckande redogörelse, som vid ett sådant sammanträde skall lämnas.

Svar å interpellation. (Forts.)

Slutligen kan jag emellertid, herr talman, ej alldeles förbigå ännu en del av denna interpellation, som hittills icke blivit på något sätt berörd i diskussionen. Genom det svar, som nu lämnats, ha vi fått upplysning om, att de reella frågor, vilka herr Vennerström upptagit, komma att bliva behandlade av regeringen och av oss på ett hemligt sammanträde. Jag finner detta vara naturligt och förklarligt, men så till vida beklagar jag, att så måste ske, som jag tror att det skulle vara synnerligen önskvärt att i offentlighetens ljus pröva hela raden av de uppgifter i sak, som herr Vennerström inflätat i sin interpellation. Nu ligger saken så, att jag med den kännedom jag har om förhållandena, nödgas inskränka mig till att säga, att den delen av interpellationen är avsedd att framställa läget så, som det vore uteslutande Sveriges fel, att icke med ens handelsförbindelser med Ryssland kunnat öppnas, och som det vore den enklaste sak i världen att upptaga även diplomatiska förbindelser med Ryssland. Över huvud taget är den del av interpellationen sådan, att interpellanten framträder som målsman för synpunkter från den andra sidan men icke för synpunkter från svensk sida. Förhållandet till sovjet-Ryssland är både för oss och det övriga Europa så invecklat och ömtåligt, att det synes mig verkligen betänkligt, när en svensk, och en svensk riksdagsman, tillåter sig att framställa detta stora problem i det ljus, som interpellanten gjort. Det är icke första gången så sker, och det blir säkerligen icke den sista. Men här i den svenska andra kammaren tror jag det bör sägas ifrån, att vi ha icke någon lust att låta stå oemotsagd en sådan framställning, som mer kan tjäna som uttryck för rysk åskådning än för svensk. Ty det är svensk åskådning, som bör vara avgörande för bedömandet av hela denna allvarliga fråga.

Herr Vennerström: Herr talman! Det var med synnerligen stort intresse, som jag lyssnade till uttrycken för den enhälliga nationella samlingen från herr Lindman via professor Edén och fram till herr Engberg såsom regeringens försvarare inom denna kammare, då de alla uttalat sin synnerligen livliga indignation, det rena hjärtats och den goda parlamentariska sedvänjans indignation gent emot innehållet i min interpellation. Jag förstår detta från herr Lindmans sida, han som jämt och ständigt talar som den religiösa refor-

Svar å interpellation. (Forts.)

mator, den religiösa renässansens specialist, jag förstår det från herr Edéns sida, ty en professor måste självklart hålla pekpinnen i handen, men jag förstår det sannerligen icke från Arthur Engbergs sida, som vid Gud om någon är en de grova tillhyggenas talesman. Den man, som brukar Arthur Engbergs språk, skall sannnerligen icke komma med någon fordran på vett, den man, som härjar i Arbetet med så grova tillhyggen och även gjort det här i kammaren, bör sannerligen icke tala som de goda parlamentariska sedvänjornas allra främste riddare och hedersman.

Herr Engberg, som sannerligen i sitt husorgan använder de starka orden, har klandrat vänstersocialisternas organ Politiken för att det använt synnerligen hårda ord. Jag vill visst icke taga den tidningen i försvar. Jag är min egen tidnings man och karl för min egen penna. Men jag tror, att om man jämför ordalagen i herr Engbergs tidning och i herr Z. Höglunds, så skall man finna, att differenserna äro synnerligen små. För övrigt är det i detta fall icke Politiken, som börjat. Redaktör Siösteens artikel kom förut. Det var en liberal tidningsman. Herr Edén bör väl erkänna en gammal vederhäftig liberal tidning, en av Sveriges främsta. Det var när den artikeln kom, som angreppen i denna fråga riktades mot herr utrikesministern, och man hade väl skäl att från de utpekades sida angripa, när man i denna tidning angreps för att ha sänt ett telegram till Ryssland med anmodan, att sovjet-Ryssland skulle hemkalla den ryska handelsdelegationen. När de upgifterna lämnades, då vill jag säga, att den, om vilken de uppgifterna lämnades, har rätt till försvar och rätt att bita ifrån sig med näbbar och klor. För övrigt vill jag i denna fråga säga, att även de fria jordbrukarnas organ, Vårt land och folk, har ropat på klarhet, och det är sannerligen ingen bolsjeviktidning. Därjämte vill jag åberopa, att även herr Engbergs partis organ Arbetare-Bladet, redigerat av herr Norlind i första kammaren, har krävt samma klarhet och använt ordalag, som sannerligen icke äro mildare än de, som använts av mig i min interpellation.

Det var särskilt herr Edén, som ville bevisa, vilka synnerligen oparlamentariska uttryck, jag hade använt i min interpellation. Jag tror, att så professor herr Edén än är, så bör han något i förväg läsa protokollen. Jag djärves säga, att herr Edén har, när han fällde orden, icke vederbörligen genomläst eller, om han vederbörligen genomläst, icke kommit till den riktiga tolkningen och sålunda icke läst detta, som det verkligen bör läsas.

Det är icke jag, som beskyllt herr utrikesministern för falskt tal och lögnaktighet — det var de två orden som herr Edén särskilt apostroferade. Jag vill uppläsa formen i detta fall för min interpellation. Så här står det:

»För såvida redaktör Siösteens förklaring är sanningsenlig har utrikesministern i tvenne avseenden burit falskt tal». Är det icke sant, herr Edén? Om den liberale tidningsmannens utsaga är klar, då kan jag stå för varje ord, som säges i den delen av min

Svar å interpellation. (Forts.)

interpellation. Är det å andra sidan icke sant, att även utrikesministern har fått anklagelse för att ha lämnat lögnaktiga uppgifter? Jag vill uppläsa redaktör Siösteens senaste förklaring i detta avseende, där han säger bland annat följande: »Nu hade emellertid vissa meddelanden, som lämnats mig vid föregående samtal och av mig offentliggjorts i enlighet med träffad överenskommelse d. v. s. så, att åtskilliga rent förtroliga saker utelämnats, förefallit mig i skenet av senare pressuppgifter i viss mån vilseledande.» Sedan slutar herr Siösteen: »Det sensationella i saken synes mig ligga däri, att flera av de lämnade uppgifterna även denna gång äro oriktiga.»

Det är icke jag som beskyllt. När en tidningsman i ett av liberalismens främsta organ kommer med dessa uttalanden, har jag icke då rätt att begära de rena beskeden, så att man får papperen på bordet, så långt de i denna fråga verkligen kunna skaffas?

Sedan vill jag på tal om de förtroliga uppgifter, som lämnas till tidningspressen, säga, att vore det icke lämpligt att man vid dessa förtroliga samtal endast lämnade sådana uppgifter, som man vill ha publicerade, som man tillåter publiceras? Jag förstår icke, varför sådana uppgifter böra lämnas, som man själv icke vill ha publicerade. Ehuru herr utrikesministern med sitt glada sinne skrattar åt denna min ståndpunkt, så skall jag dock djärvas säga, att åtminstone för honom vore det bäst, om han komme att i framtiden tillämpa enbart den metoden, och i sådant fall kan en minister aldrig någonsin på något sätt beskyllas att ha lämnat felaktiga uppgifter, och man kunde förhindra — om det funnes en utrikesminster, som icke vore så nogräknad — att han skulle kunna genom dessa förtroliga uppgifter, som icke få publiceras, helt och hållet missleda den tidningspress, som ererhåller sådana hemliga och privata informationer.

Sedan till herr Edén i sista delen av hans anförande! Herr Edén har här i min tanke haft en någon sjuk sak att förfäkta. Vi ha slagits om den saken förut, och jag skall icke gå in på de gamla argument, som använts från herr Edéns och även från min sida i den debatt, som vi emellanåt haft sinsemellan. Men då herr Edén gör anspråk på att i denna fråga vara den ende ärlige och gode svensken, så vill jag för min del säga — det är ett personligt omdöme, men det är mitt ärliga ord — att jag anser, att herr Edén i denna fråga icke varit den svenske mannen utan att han mer eller mindre frivilligt varit ett redskap åt främmande intressen utanför vårt eget land. Och jag vill för min del säga, att lika väl som herr Edén i detta fall velat låta använda vårt Sverige som hjälptrupp åt ententens kapital, lika väl vill jag själv som svensk man men på samma gång socialist säga, att när jag ser ett folk där borta på andra sidan, som kämpar med nöd och lidanden gent emot blockaden, gent emot inringningen utifrån från den västerländska kapitalismens sida, då är jag en svensk man, men jag är på samma gång en internationell socialist, och dessa två synpunkter kan man förena, då jag intar den ståndpunkt, som jag ständigt gjort och alltid kommer att göra i den fråga, som nu står på dagordningen.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr Nylander: Herr talman! Det är en given sak, att landets näringsidkare med största iver söka få klarhet om de möjligheter, som eventuellt föreligga för återknytande av förbindelserna med Ryssland och att de likaså söka sträva efter att om sådana möjligheter föreligga, verkligen återtaga förbindelserna. Det är väl också detta återupptagande av relationerna, som huvudsakligen ligger under den interpellation, som herr Vennerström framlagt, liksom under de artiklar, som sista tiden varit synliga i Folkets Dagblad Politiken och andra likasinnade tidningar. Men det bör ärligt sägas ifrån från näringsidkarehåll, att sannerligen de kommersiella strävandena gagnas vare sig av dessa skriverier eller av interpellationer i sådan form som den av herr Vennerström framlagda. Ty allt detta arbete bör försiggå tyst och försiktigt.

Herr Vennerström tog visserligen sig själv i försvar och anförde i samband med dessa frågor, att, som han sade, han icke blott var pressman utan även riksdagsman, men jag anser, som redan förut av föregående talare antytts, att han i sistnämnda egenskap borde se till, att han i sin parlamentariska fejd verkligen använder blanka vapen, vilket han enligt min uppfattning varken gjort i sin interpellation eller i det anförande, han nyss höll.

Herr Månsson i Hagaström: Herr talman! Jag vill endast rikta ett par ord till herr Edén. Jag vill på det livligaste protestera, då han påstår, att man från kanslierna skall mata pressen med förtroliga meddelanden från dag till dag med anledning av ett uttalande, som i tidningarna förekommit eller ett och annat möte i landet. Vart komma vi med en så genomföraktlig taktik och politik? Hur långt ha vi inte redan kommit i jämförelse med systemet bara för en 15—20 år sedan! Skulle det varit möjligt, skulle det varit tänkbart bara för 12 år sedan, att man ifrån ministerbänken och ifrån kanslierna skulle underhålla dolda förbindelser med allehanda tidningar och tidningsmän här i landet? En sådan konspiration, jag upprepar det, är farligare och mera föraktlig än då man springer baktrapporna i hovet och konspirerar.

Vidare vill jag säga, att förbindelserna mellan landets regering och landets riksdag skola vara klara. Vad därutöver är, det är av ondo. Och har regeringen något att säga riksdagen, har den att framföra det här och i nödfall, ifall det skall gå fort, i en kommuniké i Posttidningen. Sedan skall det vara punkt och slut. En sådan taktik, som då man bedriver inrikespolitisk agitation ifrån konungens kansli, därifrån undan för undan underhåller en skara tidningar med meddelanden och säger: »Så och så är det, men det få ni icke skriva», är absolut fördömlig. Var ha vi hamnat? Jag frågar den förnäme herr Edén, som är så förnäm, att någon hälften så förnäm har jag aldrig sett, var ha vi hamnat i vår regeringstaktik?

Ånej, vad det här i första hand är fråga om för mig, det är icke vare sig att komma åt en medlem i regeringen eller att jag i någon mån tror mig kunna påskynda de även av mig så varmt ön-

skade förbindelsernas återknytande med Ryssland utan att man skall återvända till den gamla goda regeringssedvänjan, att regeringen sköter sina saker och riksdagen sina.

Svar å interpellation. (Forts.)

Här har nämnts om ett hemligt sammanträde. Vad regeringen har att säga riksdagen, skulle man få höra på ett hemligt sammanträde. Då får jag säga till de nymodiga herrarna i regeringen, att så nymodig är jag icke. Sveriges grundlag känner inga hemliga sammanträden; Sveriges grundlagar känner bara öppna sammanträden, och de hemliga sammanträdena, dem strunta vi i, med förlov sagt, det må sedan vara ett parlamentariskt ord eller icke.

Herr Engberg: Herr talman, jag tror kammaren mer och mer kommit på det klara med, att den sammansvärjning, som från det vänstersocialistiska partiet i kammaren med Folkets Dagblad Politiken såsom bakblåsare satts i scen, mer och mer utlöser sig i rena farsen.

Om man nu betraktar de ståndpunkter, som intagas av de båda förkämparna på angreppssidan, lägger man märke till, att herr Månsson företräder en helt annan uppfattning än herr Vennerström. Herr Vennerström underströk nämligen, i rak motsats till herr Månsson, mycket starkt behovet av en kommunikation med pressen, t. o. m. en förtrolig kommunikation. Men med den underbara logik, som ibland är honom egen, förklarade han, att han ville ha högst förtroliga meddelanden men alla i sådan form, att de omedelbart skulle kunna publiceras precis i den form de givits. Jag ber då att få fråga herr Vennerström: Vad tjäna då de *förtroliga* meddelandena till? Om allt, vad de innehålla, skall vara sådant, att det omedelbart kan offentliggöras, då kunde det väl lika så gott omedelbart predikas ute på gator och gränder.

Nu vill jag icke ge mig in på en debatt med herr Vennerström angående den goda tonen. Det är möjligt, att han och jag äro dåliga auktoriteter båda två på det området. Det skall jag icke tvista om. Men det vill jag säga, att då han nu med ens höjt upp herr Siösteen till en auktoritet över alla andra tidningsmän, får man se det mot bakgrunden av den hemliga kärleken i herr Vennerströms hjärta till allt och alla, som draga sitt lilla strå till stacken, då det gäller att angripa den nuvarande utrikesministern. Men därmed äro vi inne på ett kapitel, som vi icke böra gå in på i detta sammanhang.

Nu ber jag också att få slå fast, att såvitt jag kan förstå, herr Vennerström nu medgivit, att dessa beskyllningar för lögnaktighet icke kunna upprätthållas. Jag är mycket nyfiken att få se, huru det heter i morgon i Folkets Dagblad Politiken. Där kommer det naturligtvis att stå, att det visade sig, att utrikesministern fastnaglades vid skampålen och beslogs med lögn. Men jag tror, att kammaren i detta ögonblick kan inregistrera herr Vennerströms både direkta och indirekta erkännanden av att vad han kommit med var oriktigt. Det enda, herr Vennerström hade att anföra, var, att han

Svar å interpellation. (Forts.)

beklagade, att icke dessa meddelanden lämnats förut. Så gick det med det stort tilltänkta anloppet.

Men, herr talman, vad som upprörde mig i herr Vennerströms yttrande och vad jag skall be att få brännmärka och på det bestämdaste protestera mot, det är att det är möjligt för en ledamot av denna kammare att här gentemot den föregående herr statsministern, mot vilken intet finnes att anföra, komma med den oerhörda beskyllningen — ty det är sannerligen oerhört, och jag ber herr talmannen om ursäkt, men klubban borde ha fallit — att han stått i utländska makters tjänst. Det är att överskrida gränserna för det tillständiga i sådan grad, att en enhällig reaktion i denna kammare säkerligen gives gent emot ett sådant uppträdande.

Herr Hage: Herr talman! Jag tror i alla fall icke, att herr Palmstierna går så helbrägda ifrån denna granskning, som herr Engberg ville göra gällande. Jag fäste mig vid en punkt mot slutet i herr Palmstiernas tal, som utformades på ett visst retoriskt sätt med en kläm, som tydligen var avsedd att utlösa en bifallsyttring. Men jag fäste mig också vid det förhållandet, att det efter den klämmen var dödstyst i kammaren. Det var ingen, som sade något eller ropade bravo åt herr Palmstierna. Jag tror alltså, att det i kammarens åskådning i djupaste grunden finnes mycket tvivel om hur det *i verkligheten* förhåller sig med denna sak.

Det är emellertid icke för att säga detta, som jag begärt ordet, utan jag har begärt ordet för att särskilt få vända mig mot herr Edén. Herr Edén förfasade sig på ett alldeles särskilt sätt över att herr Vennerström använt orden »falskt tal» och »lögnaktig» i sin interpellation. För min del skulle jag med anledning härav vilja påminna herr Edén om, att det finnes ett protokoll från en debatt i första kammaren om folkens förbund, där herr Edén yttrat sig på liknande sätt. Herr Edén har där nämligen enligt det protokoll, jag har här, sagt, att en person i första kammaren lämnat »medvetet oriktiga framställningar». Jag har det här i min hand. För min del kan jag icke finna någon skillnad mellan ett sådant påstående om medvetet oriktiga framställningar och ett påstående om lögnaktiga framställningar. Det kommer på ett ut, det är bara ett väljande av ord för att uttrycka samma sak. Jag tror för min del alltså, att herr Edén har anledning att erkänna ungefärligen vad som låg i herr Engbergs anförande, nämligen, att vi äro smålänningar allesammans inför vår Herre, då vi komma i en sådan situation, att lidelserna spela in och inverka på de ord, man väljer. Jag tror alltså, att det vore nyttigt, om herr Edén sopade rent för egen dörr, innan han går att anfalla andra personer.

Herr Vennerström: Ja, herr Engberg har sökt, och det är icke första gången, att få fram en skiljaktighet mellan den ena och den andra talaren på den socialistiska vänstersidan. Herr Engberg ansåg, att det fanns en skillnad mellan mig och herr Fabian Måns-

son, i vad det gällde vår ställning till regeringens meddelanden i en eller annan form till tidningspressen. Jag tror, att det finnes ingen som helst skiljaktighet härvidlag. Min ståndpunkt är den, att från regeringens sida bör vid ett samtal med tidningsmän ingenting annat nämnas, än vad som kan publiceras, som bör publiceras och som man inom regeringen själv vill ha publicerat. Det bör icke förekomma något som helst privat tal, som vederbörande sedan icke vill offentligen stå för. Denna uppfattning är densamma som herr Fabian Månsson gav uttryck åt i sitt anförande, då han ansåg, att vad som bör lämnas till pressen, det skulle kunna lämnas till en telegrambyrå, spridas i den offentliga, officiella kommunikéens form. Från vår sida hävda vi alltjämt även såsom tidningsmän — vilket både herr Fabian Månsson och undertecknad äro — att vi vilja ha den svenska pressen självständig, vi vilja ha det fria ärliga ordet, vi vilja ha en press, som icke matas vid hemliga privata, strängt hemliga samtal med sådana uppgifter, som ej kunna kontrolleras, och vilka man sedan icke får möjlighet att ens i offentlighetens ljus kunna kontrollera.

Svar å interpellation. (Forts.)

Sedan yttrade herr Engberg, att jag från min sida medgivit lögnaktigheten i det anfall, som kommit från den kände liberale tidningsmannen gentemot landets högt betrodde utrikesminister. Jag slutade mitt anförande med att ställa den frågan på framtiden. Nu ha vi å ena sidan tidningsmannens föregående förklaring och ha å andra sidan i dag fått herr utrikesministerns förklaring. Innan domen kan fällas, så bör även tidningsmannen i fråga ha den rätten att kunna för sin del förklara, vad som eventuellt kan vara felaktigt i den förklaring, som han förut har lämnat. Jag har fått den upplysningen privat, men har ej ännu kunnat kontrollera den, att tidningsmannen i fråga vore villig att inför notarius publicus beediga innehållet i sin senaste förklaring. Vi böra i varje fall vänta, tills man från den sidan även erhållit det svaromål, som är självklart efter det svaromål, som i dag äntligen kommit från utrikesministern.

Sedan vill jag yttermera vända mig till herr Engberg, som var talesman i denna punkt icke enbart för den nuvarande utan även för den gamla regeringen, som han för sin del gjort det mesta möjliga för att störta. Han försvarade herr Edén — jag tror för övrigt, att denne är man att sköta försvaret själv — och var synnerligen indignerad över, att jag för min del sagt, att den förutvarande statsministern har varit ett redskap åt intressen utanför vårt land. Herr Engberg ansåg detta vara en fullständig oanständighet. Lyssnade icke herr Engberg till herr Edéns replik till mig, på vilken min replik varit svaromål, då herr Edén yttrade, att jag icke var någon svensk man utan förde talan för främmande intressen, som lågo utanför Sveriges land, att det var en rysk stämma, som hördes i det svenska parlamentet. Nej, herr Edén, det är den ärliga svenska stämman, men det är på samma gång stämman från en internationell socialist, som icke kan glömma även den sidan av detta ganska invecklade problem. När herr Edén kunde fälla de orden, då borde även herr Engberg som

Svar å interpellation. (Forts.)

moralisten och parlamentarikern med Guds nåde rikta sin skarpa replik mot den man, vars talan han förde gentemot mig.

För övrigt vill jag här tillägga, att man kan anse, antingen att Sveriges regering, den föregående, då den bröt med Ryssland, handlade enbart av svenska intressen fullt självständigt från Sveriges sida, eller ock anse, att det fanns direktiv utanför Sverige, d. v. s. från ententens stormaktshåll. Är det första sant, att vi kunnat handla som självständiga svenskar utan direktiv utifrån, då ha vi rätt och möjligheter att även själva utan vidare upptaga förbindelserna med Sovjetryssland. Men om det är sant, att det fanns vissa direktiv, vissa önskningar utifrån, då förstår jag, att man är bunden på det hållet, och vill ställa den frågan, om icke herr Edén i sitt anförande ändå syftar därtill, att vi i vårt land icke kunna självständigt upptaga förhandlingarna utan måste i vissa fall böja oss för de direktiv och de önskningar, som komma från ententesidan. Men är detta senare fallet, så hade jag även fullkomligt rätt i min utsago, att man i sitt ställningstagande i denna fråga från den förutvarande regeringens sida icke enbart handlat ur självständiga svenska intressens synpunkt.

Herr Edén: Då särskilt sista delen av det senaste anförandet gick in på en del realfrågor, kan jag ej undgå att ånyo taga till ordet.

Innan jag berör dessa sista frågor, skall jag tillåta mig konstatera ett par saker angående herr Vennerströms sätt att nu tolka sin interpellation. Han framhåller såsom liktydigt med de ordalag i interpellationen, vilka jag citerat, att redaktör Siösteen uti sin förklaring i tidningarna hade använt uttrycket »i viss mån vilseledande» eller »oriktiga uppgifter». Det borde ej vara herr Vennerström, lika litet som någon annan, främmande, att det är stor skillnad mellan det parlamentariskt tillåtliga i ett sådant uttryckssätt och i uttrycket »falskt tal» eller »lögnaktighet». Intetdera av dessa sista ord har förekommit i herr Siösteens artikel. Han ville tydligen icke taga något sådant i sin mun.

Vidare har herr Vennerström sökt sin tillflykt bakom en hypotetisk sats, som han försiktigtvis infogat i denna del av interpellationen: »för såvitt herr Siösteen skulle ha rätt i sina uppgifter, så skulle o. s. v.». Jag har ingalunda förbisett detta förbehåll, jag har till och med kunnat tänka mig möjligheten av, att herr Vennerström skulle söka skydd bakom detta »för såvitt». Den lilla formella finten kan i alla händelser icke åstadkomma, att herr Vennerström kommer undan den dom för sitt framställningssätt, som herr talmannen redan givit ett uttryck för, och som kammaren utan tvivel med överväldigande samstämmighet är färdig att understryka.

Herr Vennerström har vidare i fråga om utrikesdepartementets förbindelser med pressen uttryckt den meningen, att man därifrån endast skulle böra lämna de uppgifter, som man ville ha publicerade. Jag tillåter mig hemställa, om någon, som har någon som helst erfarenhet utav samarbetet mellan regering och press, och detta i all synnerhet i en svår utrikespolitisk situation, kan undgå

att inse, hur fullständigt barnslig en sådan föreställning är. Skall det över huvud taget vara möjligt att utan att bryta mot den grannlagenhet, som man får iakttaga i dylika ärenden, dock lämna pressens män en information till stöd för deras självständiga omdöme, så får det lov att kunna ske i den formen, att utrikesledningen och över huvud regeringen får lämna upplysningar även av den art, att de icke äro avsedda att publiceras. Så har det mig veterligen alltid varit, och så bör det förbli. Och det är verkligen häpnadsväckande, att en tidningsman, låt vara i en debatt, där han gång på gång förivrar sig, kan komma fram med en så besynnerlig uppfattning som den herr Vennerström nu hävdat.

Svar å interpellation. (Forts.)

Till sist blott några ord om herr Vennerströms uttalande rörande förhållandet mellan svensk Rysslandspolitik och främmande intressen. Det, som han tillät sig att därvidlag säga gent emot mig, nämligen att jag skulle låtit använda mig som »redskap åt främmande intressen», eller att jag skulle ha under min tid som ledamot av regeringen låtit Sverige användas såsom »hjälptrupp åt ententens kapital», det är både en tankegång och ett uttryckssätt, som det är långt under min värdighet att besvara. Men jag vill ur sakens synpunkt framhålla först och främst, att jag mot honom icke tillåtit mig några sådana ordalag, ej heller någon sådan mening, som herr Vennerström mot mig. Jag har sagt, att herr Vennerströms *synpunkter i interpellationen* på frågan om Sveriges förhandlingar med Ryssland äro de ryska synpunkterna, och det kan vem som helst, som läst interpellationen, ögonblickligen finna. Därmed har jag icke beskyllt herr Vennerström för något, som skulle stå på gränsen till landsförräderi — sådant kan aldrig komma i fråga från min sida.

Herr Vennerström ville nu emellertid göra gällande, att han skulle kunna motivera sitt otillständiga uttryckssätt med att hänvisa till, att i mitt anförande låge något erkännande av, att Sverige icke kunnat handla fritt på grund av sitt beroende av främmande intressen. Det är återigen en sådan grov vantolkning, som vi borde vara befriade från i en allvarlig debatt. Herr Vennerström bör förstå, att världens allmänna läge och de vittutseende storpolitiska frågor, som sammanhänga med problemet om »öppnande av Ryssland», att dessa faktorer äro så betydelsefulla, att Sverige icke *kan* sitta och avgöra den saken fullständigt utan hänsyn till denna allmänna situation. Det är för övrigt kuriöst att höra ett sådant resonemang, som herr Vennerström nu för, just från honom. För han det på allvar, då ligger häri ett mod att taga på sig konsekvenserna i internationellt hänseende, som man verkligen icke hade väntat utav den riktning, såsom vars målsman herr Vennerström annars framträder. Det borde väl vara uppenbart, att Sverige, när det bedömer förhållandet till Ryssland, får lov att taga kännedom om och hänsyn till det faktiska läget, likaväl som alla andra länder få lov att göra det. Och vi göra både vårt eget land och möjligheterna att öppna våra förbindelser med Ryssland en otjänst, om vi i denna fråga skulle ge oss ut på *sådana* vägar, där vi endast kunna vänta

Svar å interpellation. (Forts.)

att lida förödmjukelser genom omöjligheterna att komma fram. Det är detta, som framför allt låg bakom min bestämda gensaga mot innehållet i herr Vennerströms interpellation och jag upprepar den så mycket hellre, som ju samma tankegång oupphörligt, vecka efter vecka, månad efter månad, har framställts både från de talarstolar och i de tidningar, som tillhöra det parti, han företräder. Det är icke så, att frågan om öppnandet av förbindelserna med Ryssland på minsta sätt gagnas av hela denna verklighetsfrämmande agitation. Det är tvärtom så, att de synpunkter, som där framläggas — vad jag kallade de ryska synpunkterna — äro argument, som ifrån den *ryska* sidan föras till tals, när sovjetregeringen försöker locka eller tubba någon makt att öppna förbindelser oberoende av det allmänna europeiska läget — huru det sedan kan gå för denna makt i förhållande till övriga europeiska makter, det lämnar man naturligtvis ifrån rysk sida fullkomligt därhän.

Sådana politiska åsikter om Sveriges möjligheter och intressen måste jag anse för landet skadliga. Det hjälper icke på minsta sätt, att herr Vennerström försökte göra sig till målsman för det internationella arbetareintresset. Hela det sätt att argumentera, som från den sidan förts till torgs och som nu kommit fram i interpellationen, är närmast till fara och skada för dem, som verkligen vilja, att Sverige under de villkor, verkligheten bjuder, i sinom tid skall komma i förbindelse med Ryssland. Och ur den synpunkten, herr talman, har jag ansett det på sin plats att i denna debatt, som annars egentligen tyckes ha artat sig till en av de icke alltför ovanliga uppgörelserna mellan ledamöter av de olika socialdemokratiska partierna, man även säger ifrån den saken. Ty det går icke an, att det står oemotsagt i kammarens protokoll, att man på den väg, herr Vennerström företräder, skulle göra någon nytta åt den sak, man säger sig vilja gagna.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag vill bara mot herr Edén rikta en synnerligen kort replik, som nog skall lugna er sjungande otålighet.

Herr Edén preciserade anklagelsen mot mig till att jag för min del skulle anlagt ryska synpunkter på denna fråga. Jag vill kvittera detta med att precisera min ståndpunkt mot herr Edén till att säga, att han anlagt på denna fråga ententens synpunkter. Jag tror, att den ena kan vara så god som den andra.

Sedan vill jag utan någon längre utläggning endast deklarera min bestämda uppfattning, att det är till gagn för Sveriges arbetare och för Sveriges industri, att opinionen inom vårt eget land växer sig allt starkare och starkare, så att den kan bryta den mur av oförstånd gent emot Sovjetryssland, för vilken herr Edén alltid varit en av de främsta försvararna.

Det kom nyligen från Sovjetryssland en man, som står herr Branting rätt nära — det var den engelske socialisten Lansbury — som yttrade de orden, att han hoppades, att alla Skandinaviens arbetare och all världens arbetare skulle finna, att den svenska regim-

förändringen i denna fråga innebar en fullkomlig regimförändring gent emot den Edénska ministärens, och han hoppades, att herr Branting som socialist och hans regering skulle vara mäktiga den gärningen att föra de internationella arbetarnas talan över all världen, så att de med svenska regeringen som klinga skulle kunna bryta denna mur av ekonomisk blockad och andlig och materiell isolering, som all världens kapitalvälde slagit kring det ryska folket. Jag väntar ingenting i detta fall från herr Edén, men jag vill från denna talarestol rikta den vädjan som talesman för de svenska socialisterna och jag tror i detta fall som talesman för all världens arbetare till herr Branting, att icke låta sin vilja dövas av den tvehågsenhet, som i denna fråga ständigt och jämt präglat herr professor Edén, utan tvärtom handla som en märkesman för en av grenarna av en gammal internationell socialdemokrati.

Svar å interpellation. (Forts.)

§ 3.

Föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna nr 438 och 439 av herrar *Leander* och *Jeppsson*.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 28—31, och statsutskottets utlåtanden nr 61—67.

§ 5.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 25 av femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för år 1921 för vissa förberedande åtgärder för genomförandet av allmän sjukförsäkring.

§ 6.

Statsutskottets härpå föredragna utlåtanden nr 69—71 blevo ånyo bordlagda.

§ 7.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 26, angående ifrågasatt remiss till annat utskott av motionen II: 67 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ett omedelbart utnämnande av ersättningssakkunniga för överprövning av ärenden rörande genom den nya rusdryckslagstiftningens genomförande betingad ersättning; och beslöt kammaren överlämna motionen till behandling av statsutskottet.

§ 8.

Härpå föredrogs, men blev åter lagt på bordet bankoutskottets utlåtande nr 33.

§ 9.

Vidare föredrogos vart för sig bankoutskottets memorial:

nr 34, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets memorial nr 24, angående gottgörelse för förlust å restaurangrörelsen i riksdagshuset; och

nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkt 7 i bankoutskottets utlåtande nr 26, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 10.

Föredrogos, men bordlades ånyo bankoutskottets utlåtande nr 36, jordbruksutskottets utlåtanden nr 56—60, andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 och andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

§ 11.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Röing:*

nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 413 upptagna förslag om tillfällig löneförbättring åt departementsskrivare och fortifikationskassörer; och

nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 413 upptagna förslag om tillfällig löneförbättring åt viss personal vid artilleriets fabriker och tyganstalter; samt

herr *Ljungberg*, nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 416, med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 12.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr H a g e som yttrade: Pressen har i dagarna meddelat, att den allmänna prisfördyringskurvans procenttal åter stigit med några enheter. Ett sådant faktum vid en tidpunkt, då man annars hade väntat, att toppunkten av prisfördyringen hade uppnåtts och då man allmänt tänkt sig, att en sakta nedåtgående rörelse skulle kunna inträda, måste inbjuda till mycket nedslående betraktelser, som bl. a. måste koncentrera sig omkring den reflektionen, att det knappast kan få fortsätta i oändlighet på detta sätt, under det att man från statsmakterna anser, att den enda åtgärd, som kan vidtagas med anledning av fördyringen, det är att staten och enskilda höja lönerna, höjes med

resultat, att detta höjande av företagarna tages till intäkt för en ny prisförhöjning, som säkerligen i många fall göres betydligt högre än den som kan motiveras av den medgivna löneökningen. *Interpellation.* (Forts.)

Ett sådant sätt att möta den ständigt ökade prisstegring vilket innebär, att man resignerar inför densamma som någonting ofrånkomligt som det icke tjänar någonting till att göra motstånd mot, kan till slut, om ökningen får fortgå utan motstånd, resultera i en prisnivå som kan innebära det rena ekonomiska sammanstörtandet.

Så har man säkerligen i någon mån resonerat i vissa utländska stater, där man — med ögonen fullt öppna för svårigheterna att kunna åstadkomma något effektivt mot prisfördyringen — likväl gjort vissa aktningsvärda försök att utreda, vilka statsåtgärder av olika slag, som kunna ifrågasättas för att i någon mån förhindra prisuppskruvningen och för att om möjligt nedpressa priserna. Utredningarna ha i flera händer resulterat uti att antingen en lagstiftning mot fördyringen åstadkommits, eller också ha förslag till sådan lagstiftning framlagts. Så har t. ex. i England antagits en profitlag (The profiteering act) och i Norge har av »Statens Prisdirektorat» framlagts ett »utkast till lov om prisreglering», som jag varit i tillfälle att taga del av — jag har det här i min hand. Slutligen har i Danmark även framlagts ett förslag till lag mot oskälig handelsvinst. I bägge dessa lagförslag har man utgått ifrån den uppfattningen, att man bör kunna grunda ett statsingripande till förhindrande av oskäliga priser, på en utredning om vad som kan anses som skälig producent- mellanhands- och distributionsvinst.

En sådan åskådning grundar sig på den uppfattningen, att producenter, mellanhänder och distributörer i många fall taga en alltför oskälig förtjänst och att anspråken på vinster från dessa kategorier vuxit under de senare tider på ett synnerligen i ögonenträdande sätt — vilket är ganska förklarligt då man erinrar sig de konjunkturvinster som dylika kretsar vant sig vid under kristiden — samt att detta i mycket hög grad är orsaken till fördyringen. Det gäller alltså — så har man resonerat i nämnda länder — att genom siffror (produktionsprisstatistik) fastslå vad som är skälig förtjänst i detta fall och att sedan med ledning härav fastslå vissa skäliga pris för respektive varor — särskilt varor av sådant slag, som måste förbrukas även i de allra fattigaste hemmen. Med andra ord sagt, ansträngningarna i dessa länder ha gått ut på att åstadkomma pris(reglerings)-lagar, grundade på en undersökning om vad som är skälig produktionspriskostnad (inklusive mellanhandsvinst och distributionsvinst) för resp. varor.

I vårt land har mycket litet försökts i sådan riktning. Prisstegringen har i stort sett fått fortsätta ohejdad. Endast i ett avseende har något försök gjorts till hejdande av densamma, nämligen i fråga om hyrespriserna. Nu har emellertid uttalats, att även denna prisreglering skall stegvis borttagas och har det första steget på denna väg tagits av regeringen genom framläggande av proposition n:r 416 om ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring. Om så kommer att ske, återstår visserligen den s. k. prisockerlagen samt maximiprislagen. Men dessa kristidslagar kunna icke anses utgöra en motsvarighet till

Interpellation. (Forts.) den lagstiftning, varom förslag framlagts bl. a. i Norge och Danmark och kunna knappast medföra några synnerliga verkningar då det gäller att hålla tillbaka den allmänna prisstegringen i synnerhet som straffskalorna ej äro tilltagna på sådant sätt att desamma verka i någon högre grad avskräckande. De ha också som bekant kommit till mycket ringa användning.

Det är visserligen sant att i vårt land motviljan mot åtgärder gående ut på prisreglering är ganska stor inom vissa samhällslager. Ett utslag av denna motvilja har nyligen kommit till synes i riksdagen, då 2:a kammaren avslog en av mig väckt motion om åstadkommande av en produktionsprisstatistik, att eventuellt läggas till grund för en sådan prisreglering mot dyrtiden varom förslag framförts eller genomförts i andra länder. Men trots detta har man en känsla av att även i vårt land börjar inställa sig en uppfattning därom att något måste göras mot den ständigt fortskridande fördyringen. Även där man principiellt står i motståndarställning mot ett sådant inskridande mot den enskilda företagarverksamheten, börjar man synbarligen också att luta åt den uppfattningen, att åtminstone under en fördyringsperiod som den nuvarande bör man kunna ha anledning upptaga till prövning det spörsmålet, huruvida det ej finnes möjlighet att genom lagstiftning inskrida mot prisuppskruvningens sociala onda, och man börjar även på detta håll alltmera luta åt den naturligtvis fullt riktiga uppfattningen, att den enskilde företagarens krav på att få utan gränser och inskränkningar utplundra den stora konsumerande allmänheten ej kan få utan vidare försvaras blott med en hänvisning till det gamla påpekandet, att vi måste ha kvar näringsfriheten okränkt och orubbad eller med en förklaring, att allt slags inskridande mot den enskilda företagaren är ett socialistiskt otyg, som dödar det enskilda initiativet med flera dylika gottköpsargument. Även på detta håll börjar man alltså luta åt den uppfattningen att det allmänna har all anledning inskrida och förhindra företagarna att genom ständig prisstegring plundra konsumenterna in på bara kroppen. Från det allmänna (staten och kommunerna) har man även anledning att omfatta en sådan uppfattning, alldenstund man kan påvisa, att den ständigt fortskridande prisfördyringen tvingar stat och kommun att bl. a. höja lönerna till befattningshavarna och utöka skatteuttaxeringen för allehanda ändamål.

Ett bevis för att en sådan uppfattning, som den jag nu framfört, nämligen att man måste söka inskrida genom lagstiftning mot den enskilda företagarverksamheten för att söka sätta ett stopp för prisfördyringen, gör sig gällande även i kretsar, där man annars är principielltmotståndare till dylika åtgöranden, är den, att man från jordbrukarnas riksförbund vid årets riksdag framfört en motion om åtgärder mot det slag av fördyring, som åstadkommes genom trust- och monopolsammanslutningar. Motionen synes vara synnerligen välbefogad med hänsyn till det kända förhållandet, att den för många år tillbaka tillsatta trustkommittén inställt sitt arbete och torde befinna sig i upplösningstillstånd — inom parentes kan alltså anmärkas, att inom ett flertal utländska stater existerar sedan länge en sådan lagstiftning och i andra ha förslag därom framkommit. Men ett *sådant* inskridande

som berör endast den del av fördyringen, som har sin orsak i trust-sammanslutningarnas förmåga att kunna pressa priserna i höjden, träffar ej *hela* fördyringsproblemet utan enast *en* sida av detsamma. Möjligheten att åstadkomma någon lättnad på detta område torde först kunna uppnås, om man griper sig an med *hela* prisfördyringsproblemet, och utgår från att man nu har anledning att grundligt efterse och undersöka vilka produktions-, distributions- och utförsäljningspriser, som kunna konstateras för alla slag av varor, som ha någon betydelse för genomsnittsmedborgarens budget, samt undersöka dels i vilka fall dessa kostnader kunna anses oskäliga, vare sig detta är föranlett av trustsammanslutningar eller av andra orsaker dels i vilken mån den nuvarande fördyringen har sin grund i dylika missförhållanden samt slutligen, huru man skall kunna genom lagstiftning eller på annat sätt borteleminera desamma samt till den stora allmänhetens båtnad åstadkomma en prisbildning, som är grundad på rimliga produktions-, distributions- (mellanhands-) och utförsäljningskostnader. *Interpellation. (Forts.)*

Jag har här förut anfört ett bevis för att man även på icke socialdemokratiskt håll anser, att en restriktiv lagstiftning mot visst slag av prisfördyring kan vara motiverad. Jag kan än ytterligare åberopa ett dylikt uttalande. Så har t. o. m. i dagarna en tidning som väl kan anses representera den allra yttersta högern (Nya Dagligt Allehanda) förordat prisreglering med avseende på pappersindustrien, vars produkter hålla på att gå upp i högre prislägen.

»Här må väl sägas», yttrar tidningen i en ledare, »att en prisfördyring både kan och bör hållas tillbaka. Visserligen äro dylika prisreglementeringar principiellt föga tilltalande, men det är svårt att se, huru de skulle kunna undgås på enskilda håll och kanter, om de krafter, som framdriva prisnivån, fortfara så kraftigt som nu är fallet.»

Tidningen framhåller i det sammanhanget, att nämnda industri icke har någon annan motivering för prisförhöjningen än den att pappersfabrikanterna finna sin vinst på den inhemska marknaden ej stor nog i jämförelse med vinsten på utlandets marknad.

Sådana exempel som de här lämnade tala sitt tydliga språk därom, att man även på håll, från vilka förut inga sympatier visats mot statsingripande och lagstiftning mot den enskilda företagarverksamhetens prispolitik, nu börjar inse, att en sådan non-possumuspolitik i längden ej kan vidhållas. Utan att tvärtom en sådan restriktiv lagstiftning mot prisfördyringen har lika fog för sig under den nuvarande tiden, vilken, trots att världskriget upphört likväl bär kristidens prägel över sig. En sådan uppfattning sprider sig säkerligen ock så småningom t. ex. till jordbrukare och fiskare, hos vilka man ofta finner en viss förståelse för den uppfattningen, att man bör undersöka orsakerna till det förhållandet, att jordbrukarens och fiskarens varor då de i sista hand säljas ofta ha undergått en prisstegring, som är fullständigt orimlig i förhållande till det prisläge, som varan betingar hos producenten. För dessa befolkningslager måste det t. ex. framstå som någonting fullständigt oförklarligt att något sådant kan inträffa som det som inträffade för någon tid sedan, då man kunde konstatera hurusom köttet och fläsket gingo ned med ett ganska betydligt belopp hos producenten

Interpellation. (Forts.) utan att detta på något sätt kom till synes i form av prisnedsättning, då avnämaren i sista hand inköpte varan. Liknande förhållanden ha också kunnat konstateras med avseende på fiskvaror, vilket skall längre fram närmare beröras. Konstaterandet av sådana förhållanden måste även hos jordbrukaren öka benägenheten för att vilja bidraga till ett beslut om en undersökning, huruvida särskilt mellanhandsvinsterna äro — vilket i många fall torde vara förhållandet — allt för höga. En sådan villighet bör då även kunna utsträckas till att medverka till en lagstiftning mot denna art av utsugning, som givetvis kommer till synes både med avseende på distributionen av jordbruksprodukter och vid distributionen av industriprodukter och som icke minst i det senare fallet åstadkommer ekonomiska nackdelar bl. a. för jordbrukarna.

I detta sammanhang förtjänar påpekas det förhållandet, att en utredning för närvarande pågår om jordbrukets produktionskostnader, som man söker utreda genom jordbruksbokföring, förlagd till olika slag av jordbruk, liggande i olika delar av landet. Om denna bokföring är så lagd, att man på grund av densamma kan våga göra några bestämda påståenden angående vad som är skäliga produktionskostnader, vågar jag ej yttra mig om. Men skall denna utredning ha någon betydelse för bedömande av hela produktionsprisfrågan, så måste undersökningen av kostnaderna fullföljas, ända fram till den slutliga konsumenten och ansträngningarna måste inrikta sig på att för konsumenterna åstadkomma en sådan prisnivå som till såväl producenter som mellanhänder och utförsäljare ej giver mera än vad som är skäligt och samtidigt borttager onödiga mellanhänder, där detta är möjligt.

Det är visserligen sant, att detta spörsmål i någon mån redan upptagits till prövning, därigenom att en redan existerande kommitté bland ett av sina uppdrag även har att undersöka möjligheterna för ett närmande mellan producenter och konsumenter med avseende på produktionen och distributionen av jordbruksprodukter. Men detta uppdrag innebär endast en del av den stora frågan, som här beröres. Undersökningen och lagstiftningen, måste enligt mitt förmenande, utsträckas till att omfatta problemet i sin helhet. Så har — som redan förut antytts — skett i flera utländska stater, där man ej hesiterat för — trots att det setat borgerliga regeringar — att gripa sig an med spörsmålet och utreda detsamma och framlägga och i vissa fall genomdriva lagstiftning, syftande till att förhindra oskälig prisstegring och skydda konsumenterna genom beskärande av producenternas och — framför allt — mellanhändernas förtjänster.

Jag skall här tillåta mig att i någon mån beröra innebörden i de åtgärder som vidtagits i några av de länder, som här omnämnts. Jag skall därvidlag ej uppehålla mig vid den lag, som antagits i England — the profiteering act — mot vars effektivitet har framförts en hel del anmärkningar, vars värde dock knappast ännu kan bedömas. Ej heller skall jag annat än i förbigående beröra frågans behandling i Nordamerikas förenta stater, där dock enligt en uppgift i »Times» av den 8 aug. 1919 presidenten Wilson för kongressen framlagt förslag om att »the Food controll Act» skulle utsträckas att gälla även under fredstiden mot personer, som togo oskäligt betalt för sina varor. Däremot

skall jag något uppehålla mig vid de förslag, som framkommit i de länder, som ligga oss närmare, nämligen Danmark och Norge. Det förslag som i det förra landet framlagts till »statsåtgärder mot oskälig handelsvinst» utgår från, att handelsavansen skall beräknas efter samma procent, som gällde före kriget och avser alltså främst att bringa ner mellanhandsavanserna från kristidsnivån till en lägre nivå. Enligt »Socialdemokratens» meddelande äro lagförslagets viktigaste bestämmelser följande: *Interpellation.* (Forts.)

Ingen bör vid försäljning av varor räkna med procentuellt högre avans brutto eller netto än den som beräknades vid motsvarande handel före 1 aug. 1914.

Prisberäkning för varor skall i övrigt ske på basis av de för dess förvärv, producering m. m. gjorda verkliga utgifterna. Dock får den, som importerar varor från ett annat land sälja dem till det pris, som han vid den tidpunkt varan inkommer till hemlandet kan få på den utländska marknaden.

Det pris, som importören eller producenten beräknar för sig en gros kan höjas med två tillägg — grossörens och detaljhandlarens avanser. Denna bestämmelse åsyftar att förekomma all slags s. k. kedjehandel.

För att främja den offentliga priskontrollen, skola de kommunala prisregleringskommissionerna meddelas det verkliga pris, till vilket importören eller producenten säljer varan från sin ort. Det lägsta pris, reducerat med den givna rabatten, skall vanligtvis läggas till grund. Konsumenterna skola ges tillfälle att klaga över varje oskäligt tilltagen avans. De närmare principerna för denna kontroll skall fastställas av inrikesministern, som tillika skall ha myndighet att påbjuda:

att vissa varor, som tillhandahållas i butik, skola märkas med det för desamma givna försäljningspriset, och

att vissa varor endast skola få säljas i förpackningar, som äro godkända av inrikesministern eller annan härför lämpad myndighet. Vidare skola varorna eventuellt förses med framställarens namn eller beteckning.

Det är förbjudet att ingå kontrakt om fortsatt leverans under längre tidrymd än ett år eller kontrakt, som sträcka sig över fem kvartal, räknat från kontraktets upprättande.

Varje kontrakt, som är uppgjort efter den 23 dec. 1915 är, så framt det strider mot ovannämnda bestämmelser, att betrakta som ogiltigt.

Avtal om prissättningar för varor och bestämmelser, som föreningar, förbund och andra sammanslutningar, föreskriva för sina medlemmars prisberäkningar, äro likaså ogiltiga, om de stå i strid med ifrågavarande lag, även om de tillkommit före lagens ikraftträdande.

Sammanslutningar av producenter, importörer och andra försäljare av livsmedel eller råvaror av vilka livsmedel framställas, samt sådana företag inom sagda bransch, vilkas priser på ifrågavarande varor kunna anses vara bestämmande för den inländska marknaden eller en betydande del av denna, få icke höja dessa varors pris utan föregående hemställan härom till centralkommissionen av den 8 aug. 1914.

Interpellation. (Forts.)

Sådan hemställan skall ske i så god tid före den dag, då prisförhöjningen önskas satt i verkställighet att kommissionen får tillfälle att utreda huruvida prisstegringen är nödvändig. Innan kommissionen förklarat denna utredning slutförd får prisförhöjningen icke kungöras eller tillämpas utan särskilt tillstånd från inrikesministern.

Dessa bestämmelser gälla icke de sedvanliga periodiska noteringarna för varor, som hittills varit upptagna på sådana prisnoteringar som t. ex. smör, ägg m. m.

Dessa inskränkningar i handelsavansen kunna icke beröra varuauktioner.

Det åligger både den stora kommissionen och de kommunala prisregleringskommissionerna att övervaka, att lagen efterföljes och leda polismyndigheternas uppmärksamhet på eventuella överträdelser, som straffas med böter intill det tredubbla av den beräknade vinsten, med fängelse och förlust av medborgerligt förtroende.

I bilagorna till lagförslaget finnas en hel del intressanta upplysningar om hur affärsmännen profiterat på de onormala tidsförhållandena, som omöjliggjort för konsumenterna att kontrollera rimligheten å de givna priserna.

Den procentuella avansen har varit långt större än före kriget, vilket belyses av följande exempel:

En firmas förtjänst på fernissa var i aug. 1916 14—27 procent, men i jan. 1917 beräknades den till 102 procent. En annan firma höjde under loppet av år 1916 sin vinst på vax från 30 procent till 150. En tredje firma, som tidigare tillräknade sig 33 procent förtjänst på engelskt maskingarn, försäkrade sig i jan. 1917 om cirka 145 procent förtjänst.

Den stora priskommissionen har avgivit en berättelse om kedjehandeln inom manufakturbranschen. Sammanlagt är — enligt beräkningar, gjorda på basis av antalet överträdelser mot förordningen av den 1 febr. 1917 — slutbehandlade 429 »kedjor» med 2,881 led. Den sammanlagda avansen på varornas väg från producenten till konsumenten har i genomsnitt varit 233 procent.

Det lagförslag, som framlagts i Norge — mot vilket naturligtvis de privatkapitalistiska företagarna rest en mycket högröstad opinion är däremot något annorlunda. Det utgår från att ålägga enskilda och allmänna institutioner skyldighet att lämna upplysningar om priser, förtjänster, produktions- och omsättningsförhållanden m. m. Den fastslår rätt under normala förhållanden för regeringen att fastställa maximipriser och maximiförtjänster, grundade på en undersökning om produktionspriser m. m. Det skulle säkerligen varit synnerligen fördelaktigt för belysande av hela denna fråga att kunna ytterligare utveckla detaljerna i de bägge förslagen, men för att spara tid skall jag inskränka mig till det nu *anförda i denna punkt.*

Då man i ovannämnda länder alltså vågat sig in på dylika vägar för att motarbeta prisfördyringen och då man ej låtit avskräcka sig från sådana åtgärder genom sådana påpekanden, som de — vilka också torde vara riktiga — att prisfördyringen i viss mån knappast står att hejda då den delvis är en produkt av sedelpolitiken och de improduk-

tiva utgifternas ökning under kriget och tiden därefter m. m. dylikt, så torde man ha anledning förvänta, att även i vårt land något åtgöres för att utreda möjligheterna för att förhindra eller motarbeta en fortsatt prisstegring. Och denna förväntan borde ha större fog för sig, sedan en socialdemokratisk regering kommit till makten, som givetvis anser sig i högre grad representera de fattiga konsumentklasser, som hårdast känna trycket av fördyringen. *Interpellation.* (Forts.)

Att man på sina håll inom landet förväntar sig dylika åtgärder från regeringens sida har t. o. m. framgått av uttalanden i socialdemokratiska tidningar.

Ävenså har från arbetarorganisationer — Allmänna telefonbolaget L. M. Ericsons verkstadsklubb, en eller annan högersocialdemokratisk arbetarkommun, en del opinionsmöten m. fl. — gjort framställningar till regeringen om åtgärder mot prisfördyringen. Det förstnämnda uttalandet slutar med följande framställning:

»Därför hemställa vi, att regeringen omedelbart går i författning om att med alla tillgängliga medel nedbringa levnadskostnaderna, varvid enbart det allmännas bästa skall vara utslagsgivande och ej kapitalets omättliga profitbegär bör tillmätas någon avgörande betydelse. I England och Amerika är denna väg beträdd och har även givit positiva resultat, varför vi anse, att det ej får vara omöjligare i Sverige. Vi äro av den bestämda uppfattningen att något måste göras och även göras ofördröjligen.»

Men även från medelklassen har en dylik framställning framförts, nämligen från Medelklassens riksförbund, som i en skrivelse till regeringen framhållit behovet av en lag mot allt slags ocker, ävensom en ändring i näringsfrihetsförordningen. Om sådana lagstiftningsåtgärder ej nu omedelbart kunna vidtagas, begär förbundet att åtminstone den lagstiftning mot truster och karteller, som så länge utlovats, måtte föreläggas denna riksdag.

Förbundet hänvisar till de åtgärder mot uppskörtning som vidtagits i andra länder, särskilt England, och tror sig också våga påstå att i intet annat land skillnaden mellan försäljningspris å ena samt produktionskostnad och frakter m. fl. distributionsutlägg å andra sidan är så ofantlig som i Sverige.

Slutligen refererades för någon tid sedan i pressen en framställning, som härrörde från ordföranden i Linköpings stadsfullmäktige och som gick ut på att man skulle åstadkomma ett slags lokala kommunala kontrollnämnder eller prisgranskningskommittéer, som skulle ha till uppgift att granska parti- och minutpriser och ingripa, när differenserna mellan dessa voro allt för stora. Förslaget, som grundade sig på den av förslagsställaren gjorda iakttagelsen, att minutpriserna med avseende på flera varuslag ej följde med partipriserna, då dessa senare gingo något nedåt, tillstyrktes enligt uppgift i pressen av flera sakkunniga personer bl. a. av direktör Nystedt i livsmedelsnämnden, som ansåg uppslaget gott, så framt den avsedda kontrollnämnden kunde få befogenhet att ingripa, där missförhållanden kunde påvisas.

Med andra ord sagt, den sistnämnde uttalade sig för en anordning,

Interpellation. (Forts.) varigenom rätt att bestämma priserna skulle lämnas åt det allmänna d. v. s. för en prisregleringslagstiftning. Och han slutade sitt uttalande, enligt uppgift i pressen, med en förklaring om att saken borde tagas upp i riksdagen. Mot dessa uttalanden har emellertid protester anförts av ordföranden i såväl specerihandlareföreningen som i kött- och viktualiehandlareföreningen, som från sina utgångspunkter kritiserat förslaget, en kritik som dock ej bör förhindra statsmakterna att upptaga denna fråga till en ingående prövning.

De påståenden, som här göras, och som ofta framkommit, nämligen att prisfördyringen till viss del har sin orsak i vissa producenters och mellanhänders oblyga profitbegär, styrkas i hög grad av de siffror, som förebringats och kunna förebringas och som visa de vinster, utdelningar, avsättningar till fonder och utdelningar av gratisaktier, som under de senaste åren förekommit inom en hel del enskilda affärsföretag. Jag skall här nedan referera några siffror be;ysande dessa förhållanden, varvid naturligtvis man främst bör fästa sig vid förhållandet mellan kapital och nettovinst och ej så mycket utdelningsprocenten. Jag skall börja med några uppgifter angående bolagsvinster för 1919, hämtade från Patent- och registreringsverket. Att märka är emellertid att tills dato ett mycket ringa antal styrelseberättelser omfattande år 1919, inkommit till nämnda verk, vadan man kan påstå, att ett utdrag, åstadkommet sedan alla eller de flesta uppgifterna inkommit, säkerligen skulle visa i ännu högre grad belysande siffror.

Utdrag från Patent- och Registreringsverket.

A.-B. Namn.	Aktie-kapital.	Netto-vinst.	Utdelning i %.	
	Kr.	Kr.		
Almqvists A.-B. 1919 . .	75 000	—	40	
A.-Bol. S. P. Allgulander (grosshandelsaffär) 1919	100 000	20 635	20	
Allm. Sv. Utsädes A.-B. 1919	3 000 000	334 642	10	
Alström o. Blomqvist läderfabrik	150 000	43 031	6	20 000 kronor till dispositionsfonden.
Alingsås Bomullsväveri 1918	600 000	399 197	17	297 197 kr. till dispositionsfonden som gratisaktier.
A.-B. Alpha 1919	92 000	95 301	—	Reservfonden utgör 408 000 kr. Reserverade medel till disposition 218 907 kr.
A.-B. Alfort o. Cronholm 1919	500 000	120 849	10	

Utöver detta kan här anföras några siffror av samma slag, vilka utdragits ur tidningen »Affärsvärlden».

A.-B. Namn.	Aktie-kapital.	Netto-vinst.	Utdelning i %.	
	Kr.	Kr.		
Lavéns Kolimport A.-B. 1919	1 035 000	1 122 000	20	Omsättningen 244 738 ton kol, 29 000 famnar ved. Avsatt till reservfonden 103 500 kr. Dispositionsfonden 653 000 kr. Välgörenhetsfonden 50 000 kr.
Pellerins Margarinfabrik 1919	6 000 000	572 000	7	Driften pågick endast 8½ mån.
Gefle Manufaktur A.-B. 1919	900 000	749 000	13½	25 % i gratisakt.
Sv. Oljeslageri A.-B. 1919	5 000 000	1 780 000	16	8 % på 1918. 8 % på 1919.
Rederiaktiebolaget Svea 1919	23 520 000	10 756 000	24	

Utöver detta har jag ur pressen inhämtat ytterligare några siffror om vinster inom olika branscher, t. ex. *att* Bolinders Mekaniska verkstads A.-B. för 1919 utdelat 12 % jämväl å en samtidigt utdelad gratisaktie för två gamla aktier, *att* vinsten för firman Kreuger & Toll ökats från 4.31 miljoner kr. till 6.66 miljoner kr. år 1919 med en utdelning av 25 %, *att* Sverige—Amerika-linjen höjt sin vinst från 2.07 miljoner kr. 1918 till 4.37 miljoner kr. 1919, *att* Rederiaktiebol. Svenska Lloyd ökat sin vinst från 5.99 miljoner kr. 1918 till 17.12 miljoner kr. 1919, *att* A.-B. J. Cederlunds eftertr., ungefär tredubblat sin vinst, nämligen från 1918 205,185 kr. till 706,985 kr. år 1919 o. s. v. Att märka är naturligtvis, att samtliga ovan anförda vinstsiffror i allmänhet framkommit sedan mycket kraftiga avskrivningar gjorts och kanske i vissa fall med anlitande av bokföringens möjligheter att framställa resultatet i en ej allt för glänsande dager.

Slutligen kan för belysande av denna fråga anföras ytterligare en del uppgifter, som förekommit i pressen, varav dock endast ett ringa fåtal kan här anföras.

Så anföras t. ex. under rubriken: »Oerhörd profit på skofabriker under krigsåren» bl. a.

»Läderfabrikanternas förtjänster ökades från 882,033 kr. år 1913 till 1,502,221 kr. år 1914 för att år 1917 stiga till 6,701,900 kr. och år 1918 till 9,794,664 kr. Hudhandlarnas förtjänst växte från 129,404 kr. år 1913 till 872,940 kr. år 1914 och 1,088,320 kr. år 1917, för att år 1918 sjunka till 865,637 kr. Tio namngivna skofabrikanters sammanlagda förtjänster ökades under de fyra åren sålunda: 680,735 — 963,097 — 3,869,508 — 5,327,742 kr.»

I en annan notis i Dagens Nyheter för några dagar sedan uppgavs, att fiskhandlarnas avans i vissa fall gått upp till flera hundra procent.

»En förfrågan om tisdagens pris» säger tidningen, »gav till resultat att i fråga om torsk och kolja minutpriset i allmänhet stod minst 100 procent över partipriset. Detta senare höll sig nämligen omkring 90

Interpellation. (Forts.)

öre, medan fiskhandlarna begärde 2 kronor i minut. Partipriset för vitling höll sig vid 30 öre, medan försäljarna togo 75 öre pr kilogram.»

De ofta förekommande notiserna i pressen om gratisaktiers utdelande styrka också vad här ovan påståtts om de oskäliga vinsterna för vissa företag. Så har jag i min hand ett mycket stort antal uppgifter om dylika gratisaktiers utdelande. För första kvartalet 1920 föreligga från 116 bolag anmälan om ökning av kapitalet genom överförande av besparade vinstmedel med sammanlagt 23,943,189 kr. Under samma tid bildades 435 nya bolag med ett kapital av 118 miljoner kr. Men utöver detta har jag ytterligare en hel del uppgifter angående bolagsutdelningar m. m., vilka jag dock ej här vill upptaga tiden med att redogöra för (ett av dessa bolag utdelade emellertid 150 procent) jag vill endast i det sammanhanget beklaga, att man ej har möjlighet att på liknande sätt skaffa sig uppgifter angående vinster, som göras av företag, som ej äro bolag, ett missförhållande varigenom möjligheterna att få en verklig överblick över hela frågan betydligt försvåras.

Vad ovan anförts, utgör, enligt mitt förmenande, fullgiltiga skäl för att regeringen upptager hela denna fråga till ett allsidigt och allvarligt övervägande. De obestridliga svårigheter, som erbjuda sig vid lösande av denna fråga, få ej härvidlag verka avskräckande, liksom de ej heller avskräckt regeringarna i vissa utländska stater från att söka åstadkomma det som är möjligt att åstadkomma mot prisfördyringen. Man måste visserligen därvidlag erkänna att, så länge som de privatkapitalistiska produktionsformerna kvarstå, äro dessa möjligheter synnerligen begränsade, då hela det privatkapitalistiska systemet är lagt på principen att producera och distribuera för förtjänst och utsugning men ej med hänsyn till det allmännas intressen samt då den privatkapitalistiska produktionen drives under former som innebära ett synnerligt slöseri med arbetskraft, lokalutrymmen m. m. (Jag syftar här särskilt på det onödigt stora antalet butiker, lager m. m. för att försälja samma slags varor, vilkas tillvaro naturligtvis under en annan produktionsordning ej skulle tolereras.) Men även med erkännande härav, kan man dock våga det påståendet, att även under *nuvarande* förhållanden något *kan* och *måste* göras för att nedbringa priserna inom områden, där de på ett oskäligt sätt sprungit i höjden till en nivå, som ej är högre än vad produktions-, distributions- och utförsäljningskostnaderna motivera.

Att härvidlag finnas synnerligen stora anledningar att ingripa, har jag redan förut påvisat. Just i dagarna har åter igen lämnats en demonstration för bevisande av detta påstående, då pappersindustrien framträtt med krav på priser, som efter allt att döma äro fullständigt orimliga i förhållande till produktionskostnaderna m. m. För sådana fall som detta kan man rent av fråga sig, om en prissättningslagstiftning som den ovan antydda är tillräcklig. I sådana fall skulle man på allvar kunna ifrågasätta, om ej staten borde ha rätt att expropriera näringar, som på ett hänsynslöst sätt utnyttjade sin maktställning att genomdriva synnerligen oskäliga priser. En sådan lagstiftning skulle kanske kunna ha det goda med sig, att affärsföretag avskräcktes från att driva en dylik utmanande prispolitik.

Denna fråga är så stor och betydelsefull för *hela* landet att densamma ej får undanskjutas eller fördröjas, utan måste fortast möjligt bringas inför riksdagen, i likhet med vad som skett i ett flertal andra stater, genom initiativ från icke socialdemokratiska regeringar. Jag vågar alltså hävda den uppfattningen, att regeringen trots att den antytt, att det endast kan bli fråga från — dess sida att föra liberal politik, likväl är skyldig — liksom en liberal regering skulle vara — att göra någonting åt denna sak. *Interpellation.* (Forts.)

Med hänvisning till vad ovan anförts och då frågan torde beröra flere departementschefers arbetsområde vågar jag alltså härmed anhålla om kammarens tillstånd att få till herr statsministern framställa den frågan:

Tänker regeringen taga initiativ till att åtgärder eller lagstiftning av liknande slag, som beslutits i vissa utländska stater och varom förslag framlagts i Norge och Danmark, fortast möjligt åstadkommes i vårt land för motarbetande av den ständigt fortgående prisfördyringen eller är det regeringens mening att på annat sätt inskrida för att söka i möjligaste mån förhindra denna prisstegring?

På framställd proposition av herr vice talmannen, som under herr Hages anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, blev den av herr Hage gjorda framställningen av kammaren bifallen.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

jordbruksutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för tryggande av potatisodlingen i riket; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning av dels en inom andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående möjliggörande i vidsträcktare omfattning av den ecklesiastika jordens styckning och upplåtande för nybildning av mindre jordbruk, dels första kammarens beslut rörande en inom nämnda kammare väckt lika lydande motion, dels ock i anledning av en inom andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undvikande av vidlyftiga och dyrbara ny- och ombyggnader vid de ecklesiastika löneboställena m. m.; och

nr 11, i anledning av första kammarens beslut rörande en inom nämnda kammare väckt motion angående lapplagstiftningskommitténs förstärkande med en effektiv representation av lappar.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Carlsson* i Solberga	under	5	dagar	fr. o. m.	den 21	april,
»	*Magnusson* i Tumhult	»	11	»	»	» 22	»
»	*Norman*	»	7	»	»	» 22	»
»	*Bärg*	»	den 21	april	och		
»	statsrådet *Eriksson*	»	» 23	»	.		

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,14 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Stockholm 1920. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner. *201996*